

jelentős veszteségeket szenvedett. A 12. könnyű hadosztály 1942 szeptembere és 1943 januárja között elvesztette harcos állományának (kb. 4 ezer fő) 20 százalékát és tehergépkocsijainak 60 százalékát. Hasonló volt a helyzet a többi könnyű hadosztállyal is.

Az áttörés idejére a 40. hadsereget 2 tüzér és 1 sorozatvezető hadosztállyal (!) erősítették meg. Így az áttörési arcvonal kilométerekre átlag 50—100 cső (löveg és aknavető) jutott, de volt olyan hely is ahol 108 volt a lövegek száma. Az egy kilométerre jutó harckocsik száma 10—13 volt. A „B” hadseregcsoport megsemmisítésében részt vett a Voronyezsi Front (38., 60., 40. hadsereg, a 18. önálló lövészhadtest) csapatain kívül a front rendelkezésére bocsátott 3. harckocsihadserget, továbbá a Délnyugati Front 6. hadserege, a Brjanszki Front 13. hadserege, valamint a 4. harckocsihadtest és a 7. lovas hadtest is.

A szovjet hadvezetés nagy figyelmet fordított az áttörések helyén a súlyképzsésre. Míg egyes arcvonal szakaszokon egyenlő volt a szemben álló felek aránya, esetleg gyengébb szovjet erők voltak védelemben, az áttörési szakaszokon jelentős volt a Vörös Hadsereg csapatainak a fölénye. A 40. hadsereg esetében pl. a sztorozsevojei hídfőben a következő volt a szovjet alakulatok fölénye: zászlóaljok 2,7 : 1, löveg és aknavető 5 : 1, harckocsi 1,3 : 1 (és ezeknek a harckocsiknak a zöme T—34-es, illetve nehéz harckocsi volt, amelyekre a magyar páncéltámasztás szinte teljesen veszélytelen volt.).

A 2. magyar hadsereg 200 kilométeres arcvonalat védett, amelyet a már jelzett súlyképzéssel jelentős erőfölénybe kerülő 40. hadsereg és 18. hadtest több helyen is áttört, (összehasonlításként érdemes meg-

jegyezni, hogy 1942 őszén a 4 hadosztályból és 1 harckocsi dandárból álló 40. hadsereg 60 kilométeres arcvonalat védett) és a hadsereg zömét megsemmisítette.

A sikeres doni harcok után Moszkalenko csapataival tovább harcolt a Szovjetunió, majd Lengyelország, Magyarország és Csehszlovákia felszabadításáért. A háborút vezérezredesi rendfokozatban Prága közelében fejezte be. A háború befejezése után visszatért a Szovjetunióba és katonaként vette ki részét az ország békés újjáépítéséből.

Ha összefoglalás gyanánt röviden meg kellene fogalmazni a véleményemet a könyvről, nyugodtan mondhatnám: őszinte, az eseményeket, a Vörös Hadsereg harcait kritikusan, ezen belül a saját tevékenységét önkritikusan vizsgáló emlékező könyvét veheti kezébe az olvasó, amelynek minden oldalán ott találni az elemző, a tanulságokat leszűrő és azokat minden időben hasznosító katona gondolatát. Akadt néhány apróbb hiba is a könyvben — amelyeket egy-egy szerkesztői lábjegyzettel korrigálni lehetett volna — mint pl. a 2. magyar hadsereg könnyű hadosztályait gyaloghadosztályoknak jelölő mondatok, (a magyar hadseregben a gyaloghadosztályokat csak 1943-ban szervezték meg, ezek már három ezredesek voltak). Miklós Bélával kapcsolatban pedig nem a legszerencsésebb a szerző azon megállapítása, mely szerint az 1. magyar hadsereg parancsnoka megadta magát a szovjet csapatoknak. Ismereteim szerint Miklós Béla 1944. október 16-án hadseregének átállásával kapcsolatos kérdések megbeszélése céljából ment át a szovjet csapatokhoz. Hogy a hadsereg átállása miért nem sikerült, az már egy más téma.

Szakály Sándor

L. I. MEDVEDKO

SZUEZTŐL KELETRE ÉS NYUGATRA

(Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, Budapest, 1982. 439 o.)

A három kontinens találkozásánál fekvő, gazdaságilag és stratégiailag egyaránt jelentős közel-keleti térség világunk egyik tartós válságóca. A második világháborút követően háborúk, fegyveres össze-

csapások, véres terrorcselekmények követték egymást az arab országok és Izrael között, amelyek napjainkban sem szünetelnek.

Az ellentétek gyökerei a második vi-

lágháború idejére nyúlnak vissza, s Palesztina sajátos helyzetéből következnek. (Angol mandátumterület 1922 óta, 1,8 millió lakosságának kb. 30% zsidó, a többi arab.)

1948. május 15-én Nagy-Britannia lemondott mandátumáról, ezzel egyidejűleg kikiáltották Izrael függetlenségét, s ettől az időtől állandósult a háborús feszültség.

A Közel-Kelet világpolitikai szerepe miatt megnőtt azoknak a könyveknek, tanulmányoknak a jelentősége, amelyek e térség bonyolult és összetett politikai viszonyaival foglalkoznak. Ezért üdvözlhetjük örömmel könyvét.

A szerző célja, hogy az arab-kelet forradalmi felszabadító mozgalma utolsó negyedszázados fejlődésének példáján keresztül rávilágítson a neokolonializmus katonai, politikai és gazdasági módszereire, másrészt bebizonyítsa, hogy az arab népek győzelme történelmileg törvényszerű és elkerülhetetlen.

A könyv első fejezete vázlatos áttekintést ad Egyiptom történetéről. Faruk király megdöntésétől (1952. júl. 23.) a francia—angol—izraeli agresszióig (1956. okt. 29.—nov. 6.).

A szerző ismerteti az imperialista hatalmak arra irányuló politikai törekvéseit, hogy megtartsák pozícióikat Nasszer egyre radikalizálódó forradalmával szemben. Ennek érdekében szorgalmazták Egyiptom bevonását valamiféle szovjetellenes katonai-politikai csoportosulásba. Katonai-politikai eszközökön kívül gazdasági eszközöket is alkalmaztak: az asszuáni gát építéséhez szükséges hitelekkel próbálták Egyiptomot magukhoz kötni. Az USA kormánya azonban — az Izrael-barát cionista kongresszusi csoportok befolyására — rövidesen megváltoztatta elhatározását az Egyiptomnak nyújtandó kölcsönt illetően. Ennek következménye: a Szezi-csatorna Társaság államosítása (1956. júl. 26.), illetve az Egyiptom elleni fegyveres agresszió.

Az államosítást követően az angol és francia vezetők elhatározták, hogy megbuktatják Nasszer-kormányát. Nem alkalmaztak azonnal erőszakot Egyiptom ellen, ennek több oka volt, egyrészt nem voltak meg a katonai feltételek, másrészt az USA sem támogatta az erőszakot. Az USA arra készült, hogy felváltsa Angliát és Franciaországot a Közel-Keleten, ezért igyekezett magát a régi gyarmatosító módszerek ellenségének feltüntetni és hasznot húzni az arab országok és az egykori gyarmatosítók vitáiból. Így a közel-keleti befolyásért vívott harc kiéleződésekor és főleg az elnökválasztás küszöbén, az Egyesült Államok republiká-

nus kormányának nem állt érdekében idő előtt kiélezni a szuezi válságot.

1956. okt. 29-én kezdődött meg a fegyveres agresszió Egyiptom ellen. A kezdeti katonai sikerek után a nemzetközi és a belpolitikai helyzet nem a francia—angol—izraeli vezetés elképzelései szerint alakult, így Anglia és Franciaország is csak részben érte el célját. Megrendültek közel-keleti pozícióik s helyüket át kellett adniuk az USA-nak. Ez a szerepváltozás az Eisenhower-doktrínában realizálódott.

A második fejezetben az aktivizálódó amerikai politikát követi nyomon a szerző. Véleménye szerint az „Eisenhower-doktrína” azokat a módszereket ültette át a Közel-Keletre, amelyeket az amerikai imperialisták a latin-amerikai banánköztársaságokban alkalmaztak, köztük pl. a reakciós rendszerek megteremtésére szőtt összeesküvéseket.

Ebben a politikai irányvonalban a fegyverek erejére támaszkodó hagyományos kolonializmus párosult a neokolonializmus olyan elemeivel, mint a helyi reakció — a feudális körök és a gyarmati burzsoázia — felhasználása. E politika következményei: a szíriai kormány elleni összeesküvés 1957. aug.-ban, még ugyanabban az évben a haladó Szeleiman Nabulsi kormány megdöntése Jordániában, majd az 1958-as libanoni polgárháború.

A harmadik, negyedik fejezet az 1967-es arab—izraeli háború kitörésének okait, lefolyását és következményeit tárgyalja.

Izrael hat nap alatt elfoglalta az egész Sinai-félszigetet, a gázai övezetet és a Szezi-csatorna keleti partját, Szíriában a Golan-fennsíkot és Jordánia nyugati partját. Összesen 60 ezer négyzetkilométer területet szálltak meg, háromszor akkora, mint amekkora Izrael területe volt 1949-ben.

A szerző szerint a vereség fő okaiként nem az egyiptomi és szíriai vezetés katonai-politikai tévedéseit, fegyveres erők elégtelen felkészítését, a tervezés hiányosságait és az arab országok tevékenységének szervezetlenségét kell tekintenünk, hanem mindenekelőtt azt, hogy egyes egyiptomi tábornokokból és tisztekből hiányzott a minimális hazaszereget és a katonai hivatástudat. Ezek az egyiptomi felső katonai vezetők, reakciós tisztek hibázthatók elsősorban nemcsak az egyiptomi, hanem a szíriai és a jordániai arcvonalon elszenvedett vereségért is.

A könyvből részletes képet nyerhetünk a Szovjetunió és a szocialista országok szerepéről az arab népek igazságos ügyének sokoldalú támogatásában.

A háborút követően az arab vezetők

közül Nasszer volt az első, aki felismer-
te, hogy a katonai erők újjászervezése
mellett a politikai kapcsolatok újjágon-
dolására és kiszélesítésére is szükség van.
Ezért a politikai, katonai és gazdasági
kapcsolatok mind szélesebb kiépítésére
törekedett a Szovjetunió és a szocialista
országokkal. Ennek egyik legfontosabb
mozzanata volt az 1971-ben megkötött
szovjet—egyiptomi barátsági és együtt-
működési szerződés.

Az ötödik fejezetben újabb közel-ke-
leti térség (Perzsa-öböl) problémáival is-
merkedünk meg.

Az 1956-os szuezi vereség után Anglia
igyekezett a pozícióit megszilárdítani, ez
volt az ún. „Szueztől keletre” jelzővel
ellátott új angol külpolitikai irányvonal.

Az angolok a nemzeti felszabadító
mozgalmak nyomására — miután egy-
más után veszítették el pozícióikat —
kénytelenek voltak politikai függetlenség-
get adni több afrikai és arab országnak.
A „politikai jelenlétről” lemondva azon-
ban mindent elkövettek, hogy a volt
gyarmatokon megőrizzék gazdasági be-
folyásukat és katonai támaszpontjaikat.

A hatodik fejezet az 1973. okt.-i háború
eseményeivel foglalkozik.

E háborúban Izraelnek nem sikerült
további komoly területeket szereznie, sőt
a háború első napjaiban fontos hídfőt
veszített el a Szezi-csatorna keleti part-
ján és a Szíriához tartozó Golan-fenn-
síkon. Az egyiptomi vezetés megtorpaná-
sának oka Szadat politikai magatartásá-
ban keresendő. Sajnálatos, hogy a szerző
adós marad e politikai magatartás ár-
nyalt, differenciált bemutatásával. A
szerző szerint Szadat azért fogta vissza
az egyiptomi hadsereg támadásának len-
dületét, mert egyrészt bízott abban, hogy
Kissinger amerikai külügyminiszter meg-
állítja Izrael előrenyomulását és kény-
szeríteni tudja a Biztonsági Tanács tűz-
szüneti határozatának végrehajtására,
másrészt az olajtermelő államok bojkott-
jától várt gyors eredményt. Az egyipto-
mi kezdeti katonai sikereket Izraelben
megdöbbenéssel és csalódással fogadták,
amit jelzett az is, hogy a háborút követő
első választáson megbukott Golda Meir
miniszterelnök, távozásra kényszerült
Mose Dajan hadügyminiszter és Aba
Eban külügyminiszter.

A hetedik, nyolcadik fejezet az 1973.
okt.-i háborútól az iráni sah bukásáig
követi nyomon a közel-keleti térség ese-
ményeit. Ezen belül tárgyalja a szadati
politikát, amely egyre határozottabban
kötődik az USA-hoz és távolodik nem-

csak a Szovjetunió és a szocialista orszá-
goktól, hanem a haladó arab államoktól
is.

E politika középpontjában az USA
megnyerése állt, hiszen Szadat tőle re-
mélte Egyiptom pénzügyi megsegítését,
Izrael magatartásának, ill. politikájának
„rugalmasabbá” tételét és nem utolsósor-
ban a megromlott szovjet—egyiptomi vi-
szony miatt elmaradó fegyverszállítások
pótlását. Szadat meghirdette a „nyitott
kapuk” politikáját, s ezáltal kívánta von-
zóvá tenni Egyiptomot a nemzetközi tőke
számára. E politika eredménye: az egyip-
tomi elnök 1977. nov.-i Jeruzsálem-i lá-
togatása, a Camp David-i különmegálla-
podás, majd ezt követően a Tel Aviv és
Kairó közötti különbélke megkötése.

A könyv utolsó fejezete a 80-as évek
politikai eseményeit ismerteti: az iráni
forradalmat, az iszlám megnövekedett
szerepét és az amerikai—egyiptomi—iz-
raeli hármasszövetség alakulását.

Medvedko szerint: az iráni forrada-
lom súlyos csapást mért az imperializmus
monopóliumainak olaj, pénzügyi és egyéb
érdekeire, nagymértékben szűkítette te-
vékenységük területét a Közel- és Közép-
Keleten. Meggyengítette a neokolonializ-
mus katonapolitikai pozícióit a térségben,
s megváltoztatta az általános erőviszo-
nyokat az imperializmus hátrányára.

A szerző a továbbiakban kitér az ame-
rikai politika ismertetésére. Az USA a
80-as években ismét nyílt imperialista
politikát folytat s ezt azzal indokolja,
hogy a Perzsa-öböl térségében a helyzet
bizonytalan, ott valamiféle „vákuum” ke-
letkezett. Ezért az USA, mint azt a Car-
ter-doktrínában megfogalmazta, katonai
eszközökkel is kész megvédeni érdekeit.

Az elmondottakból látható, hogy L. I.
Medvedko könyve alkalmas a Közel-Ke-
leti térség történetének jobb megismeré-
sére.

Ennek hangsúlyozása mellett megje-
gyezzük, hogy a tárgyalt kérdések jobb
megértését segítette volna, ha a szerző a
Közel-Kelet politikai viszonyainak ismer-
tetését nem 1953-mal kezdi. Utálnia kel-
lett volna Anglia háború alatti közel-
keleti politikájára, amely a háború befe-
jezése után meghatározó szerepet ját-
szott ebben a térségben.

A kötet mondanivalója az összefüggé-
sek differenciáltabb, árnyaltabb elemzé-
sét kívánta volna, a helyenként felszínes
ábrázolás helyett. (Pl. részletesen foglal-
kozik ugyan Egyiptom történelmével, de
a nasszeri el nem kötelezett politikát és
a szadati szakítást is elnagyoltan írja le.)

Zavaró, hogy a szerző a térség háborúinak, fegyveres összecsapásainak bemutatásakor nem használ térképeket, amelyek segítenék az olvasót a jobb megértésben.

Mindezekkel együtt a könyvet haszonnal forgathatják mindazok, akik érdeklődnek a Közel-Keleti térség helyzete és problémái iránt.

Okváth Imre

SZOVJET KATONAI ENCIKLOPÉDIA

(MNVK Tudományos Osztály, MNVK Szabályzatszerkesztő és Koordinációs Osztály, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, I—IV. k., 1979—1981.)

A katonai enciklopédiák hadtudományi ismeretek, katonai szakkifejezések, fogalmak és más — a hadügy számára jelentőséggel bíró — kérdések összefoglalását tartalmazó tudományos kiadványok.

A Szovjetunióban a 30-as években kezdték meg a — 12 kötetre tervezett — Szovjet Katonai Enciklopédia anyagának gyűjtését. Ebből mindössze 2 kötet kiadására került sor. Az elképzelés a közel-múltban valósult meg. A Szovjetunió Honvédelmi Minisztériuma 1975—1980 között kiadta a 8 kötetes Szovjet Katonai Enciklopédiát. A kiadvány fontosságát tükrözi, hogy a főszerkesztő bizottság elnöke A. A. Grecsko marsall (1—2. kötet), annak halála után pedig N. V. Ogarkov marsall (3—8. kötet) volt. Az Enciklopédia több mint 11 000 címszavának szerzői az adott terület legjobb szovjet szakemberei. A címszavak korszerű, szakszerű, marxista elemzést adnak az SZKP-nak, a marxizmus—leninizmusnak a háborúról és a hadseregről szóló tanításáról, a honvédelemről és a honvédelmi felkészítésről, a hadászat, a harcászat, a katonapolitika, a katonai kiképzés, a hadkiegészítés, a haditechnika, a hadtörténelem, a hadigazdaság, a katonaföldrajz legfontosabb kérdéseiről, közlik a kiemelkedő szovjet és orosz, valamint külföldi katonai vezetők, haditechnikai kutatók életrajzát, méltatják tevékenységüket. A címszavak anyagát katonai térképek, vázlatok, rajzok, fényképek és más szemléltető anyagok illusztrálják.

A szocialista közösség országainak katonai vezetése lehetőséget kíván adni arra, hogy mind a hivatásos állomány, mind a hadtudomány iránt érdeklődők tanulmányozhassák az Enciklopédia valóban gazdag anyagát. Erre több megoldás kínálkozik. A Német Demokratikus Köztársaság Katonai Kiadója például — viszonylag magas példányszámban — válogatást ad ki az Enciklopédia egyes kötetinek anyagából (Sowjetische Militär-

enzyklopadie. Auswahl — címen). Ez a válogatás azonban az orosz nyelvű eredeti címszavainak mindössze kb. 20%-át adja, s kizárólag hadászattal, harcászattal, katonapolitikával, haditechnikával, hadkiegészítéssel kapcsolatos címszavakat tartalmaz.

Hazánkban az Enciklopédia anyagából két kiadvány készült. Egy 4 kötetes, közel 400 címszót tartalmazó válogatás (Szemelvények a Szovjet Katonai Enciklopédia kötetéből I—IV. rész — címmel), valamint az Enciklopédia valamennyi címszavának teljes magyar fordítása.

A Szemelvények főleg hadtudományi címszavakat tartalmaz, s egyáltalán nem közöl hadtörténelmi, katonaföldrajzi és életrajzi címszavakat. Ezért e kiadványsorozat ismertetését a Hadtörténelmi Közleményekben nem tartom szükségesnek.

A Szovjet Katonai Enciklopédia címszavainak teljes magyar fordítása az orosz nyelvű eredeti minden egyes kötetének anyagát 3—3 kötetben adja (a 24 kötetet a címszavak mutatóját tartalmazó 25. kötet egészíti majd ki).

A címszavakat szakemberek fordítják, s ugyancsak szakemberek ellenőrzik a fordítást. Valamennyi címszó magyar fordítása annak közlésével zárul, hogy az orosz nyelvű eredeti melyik kötetének hányadik oldalán kezdődik az adott címszó.

A kiadvány sem a címszavakkal kapcsolatos irodalom bibliográfiáját, sem a térképeket, rajzokat, vázlatokat és fényképeket nem közli. Ezek közlése — a jelenlegi nyomaárok mellett — nagyon megdrágította volna azt, továbbá jelentősen megnövelte volna a nyomdai átfutási időt. Az is a bibliográfia közlése ellen szólt, hogy az ott felsorolt könyvek csak részben vannak meg a magyarországi szakkönyvtárakban. Egyébként az olvasó mindezt megtalálja az orosz nyelvű eredetiben.